

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»**

Михайло Пришляк Оцінювання Сковороди

Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2015р.

Друкується за рішенням
Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон»,
протокол № 1, від 4 січня 2015р.

За редакцією та вступною статтею
доктора історичних наук, професора, академіка, завідувача
Відділення «Християнська Історія», завідувача Кафедрою
Українознавства, директора Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон» В.С.Ідзьо

Рецензенти:

Грабовецький В. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Кміт Я. - доктор філософії, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Огірко О. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Михайло Пришляк.

П-29. Оцінювання Сковороди. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2015р. - 24с.

ISBN 978-966-8067-43-10

Наукова праця доктора філософських, політичних наук, професора Кафедри українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» Михайла Пришляка «Оцінювання Сковороди» вивчає феномен Сковороди, як українського філософа.

Праця вперше публікується з архіву автора з нагоди 5-літтю пам'яті з час відходу М. Пришляка у вічність у 2010 році.

ISBN 978-966-8067-43-10

© Пришляк М.Д., 2015р.

Зміст

**Віктор Ідзьо. Вшановуючи наукову спадщину професора
Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон» Михайла
Пришляка.....4**

Михайло Пришляк. Оцінювання Сковороди.....6

**Професор Віктор Ідзьо та професор Михайло Пришляк
під час співпраці на Кафедрі Українознавства
Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон»**

Віктор Ідзьо

Вшановуючи наукову спадщину професора Кафедри українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» Михайла Пришляка

Вшановуючи 5-ти літню пам'ять відходу у вічність професора Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» визначного українського вченого отця-мітрата, доктора філософських, політичних наук, професора Михайла Пришляка, наголосимо, що він як вчений Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» розпочав втілювати наукове українознавство, зокрема як філософію, політологію в 1992 році по прибуттю в Україну у Львів з Риму.

Йому вдалося внаслідок широкоглядних філософських та політичних знань швидко включитися в українське науково-освітнє, культурно-релігійне передусім Ставропігійське життя на Кафедрі українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» на посаді професора.

Отець доктор, професор Михайло Пришляк був просто покликаний Богом реалізувати розвинуті українські наукові та освітні цінності, які напрацював впродовж усього свого життя в вищих учбових та наукових закладах Західної Європи, зокрема в Римі. Тому включившись в активну участь в роботу Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон», освятивши її в 2005 році він також прийняв участь у формуванні редакційної ради та редколегії наукового журналу «Українознавець».

Професор Кафедри Українознавства отець-мітрат, Михайло Пришляк взяв на себе обов'язок розвивати українське філософсько-релігійне світобачення в контексті філософсько-християнської концепції розвитку Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету

«Львівський Ставропігон. Взявши за основу новітні філософсько-християнські концепції по питаннях розвитку науки та освіти, він у продовж усієї своєї праці на Кафедрі Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон», розвивав сучасну європейську гуманітарну наукову думку.

В контексті просування Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон», наукової та освітньої системи України до стандартів Болонського процесу, наукових друкованих органів, зокрема журналу Кафедри Українознавства “Українознавець”, отець доктор філософських, політичних наук, професор Михайло Пришляк став активним членом редакційної ради та редколегії журналу “Українознавець”.

В журналі Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» “Українознавець” він поєднував роботу та досвід, як і кращі досягнення та традиції науково-освітньої роботи, яка напрацьована ним в аналогічних наукових виданнях Західної Європи.

Подаючи нові філософсько-християнські концепції, які він сконцентрував в своїх III Томах «Історії Філософії» та в наукових працях з історії філософії, отець Михайло Пришляк розумів, що Кафедра Українознавства Інституту Східної Європи Університету «Львівський Ставропігон» потребує розбудови нової концепції української історії, філології та філософії в контексті розвитку сучасної української нації та української національної ідеї, тому й займався з 1992 по 2010 роки впровадження новітньої україно-філософської, як він називав її «Сковородинської системи знань» в українську освіту та науку...

Про це засвідчує остання, яка друкується за нашою редакцією в 2015 році, з часу 5-ти літнього відходу у вічність, наукова праця отця-мітрата та доктора, професора Михайла Пришляка «Оцінювання Сковороди»...

Михайло Пришляк Оцінювання Сковороди

Незважаючи на те, що твори Сковороди не були опубліковані під час його життя, він був відомий як філософ-апостол. Після його смерті почалося зацікавлення і збір його рукописів широко розповсюджених по всій Україні.

Найкраще джерело, яке представляє нам біографію Сковороди і його доктрину є написано дорогим учнем філософа М. Ковалінським. Через це джерело має найвищу оцінку, навіть якщо не є закінченим і не є систематизованим у представленні доктрини Сковороди. Перші особи, які почали писати щось про Сковороду були: Василь Маслович, котрий у 1916 р. окреслює тільки тему щодо байок філософа. Нез-се-Каїє і Уєгпеї описують їхні важливі спогади і цитують деякі листи Сковороди. Снегірьов натомість базується на вищезгаданих (попередніх)."

Ці автори обмежуються тільки біографією. Маслович називає Сковороду стоїком або харківським Діогеном представляючи деякі епізоди з його життя. Уєгпеї був знайомий зі Сковородою особисто, від якого був визначений з відвертістю: "Людина з жіночою ментальністю; бажаний секретар". Уєгпеї не погоджувався зі Сковородою щодо оцінювання німців, чим дуже захоплювався Сковорода. Незважаючи на розбіжності і образу Уєгпеї його називав "Людина інтелігентна і освічена", але стійкий у своїх ідеях і у способі жити і трактувати людей. С великий подив чому Сковорода пробудив навколо себе таку велику приязнь і шанування. Через дивний спосіб життя його прирівнюють до Діогена і до Крата, але підтверджується велике захоплення через його особисті чесноти пропонуючи "прославляти його ентузіазм і любов до природи. Я шаную Сковороду і відчуваю в мені схильність до наслідування його в деякій речі".

Але "бажаний секретар" не зрозумів глибокого сенсу життя і навчання Сковороди і не мав хоробрості для наслідування, тому що був дуже багатий. Судження Снегірьова є досить позитивним, викликаючи любов до ближнього, відвагу казати правду всім без якоїсь особливої турботи. Його постійна любов до навчання, здавалося, що був більше учнем аніж вчителем, його убогість і подорожування; не понижувався, але як мудрець знав вважати себе добродішним у своїх обставинах і не згинатися до інших, які робили спроби віддалити від його способу бачити і жити. В той час як Ізмаїл Срезневський оцінює з деяким песимізмом психологічний стан і поведінку Сковороди зупиняючись на сатирично-іронічному дусі, особливо у байках. Потрібно відзначити те, що Срезневський не знав Життя Ковалінського і не зміг побачити в творах Сковороди, які під сатирою і іронією приховують моральне вчення.' Він описує оригінальний характер Сковороди і робить спробу трактування доктрини спираючись при цьому на всі твори Сковороди без розділення. Він бачить національну важливість у вивченні творів цього наставника народу. Порівнюючи Сковороду з Ломоносовим, каже, що Сковорода був світлом,ю що розігрівало, натомість Ломоносов був світлом, що освітлювало. Сковорода також постав сам. немов одна гора в пустелі, де не було нікого хто прийшов би йому назустріч щоб пізнати його, зробити його популярним і наслідувати його. Для авторів Сковорода є українським Сократом, а не Діогеном тому що їхня доктрина не походила з їхньої манії, а походила з внутрішності душі."

Данілевський навпаки його представляє народним активістом, завжди маючи на увазі те, що він боровся проти світу і втікав від нього. Сумцов мав відвагу наблизити Сковороду до Массонерії. коли той не знав про неї дефакто. Якщо якась його поведінка здається проповідувана массонами проте не є гідним зараховувати його до массонів. На другому місці його духовність не народилася з

німецького містицизму підчас подорожі закордон. Джерело скоріше за все є він сам, зі своїм внутрішнім поштовхом від любові до ближнього до Бога і від щастя наслідуючи свою природу. Пані Єфименко у своїй конференції магістрально окреслює фігуру Сковороди, розвиваючи думку, що "він не народився у сприятливі часи і в непридатному місці, для російського домінування завжди більш нетерпимого, і регіональне життя Харкова в якому він вибрав роль (старого оригінального наставника)". Проте його вплив був надзвичайним для покращення умов народу, причиною чого були його сатиричні пісні і моральне вчення, будши названим "народним філософом". Житецький вважає Сковороду філософом-моралістом, а не спекулятивним, що не відкидає віри, але старається дати вирішення своїх проблем у філософії; що шукає свободи думки поза будь-якою настановою філософських і релігійних авторитетів; що відкидає релігію історичну і не турбується долею батьківщини, яка є підпорядкована для формування "серце громадянина космополіта". Проте, аж до цього часу Сковорода вважався завжди за наставника і мораліста народу. Всі ці атрибути є односторонніми і також перебільшеними. До деякої міри можуть бути привидними, проте не окреслюють насправді фігуру Сковороди і його твори. Є правдою те, що філософія Сковороди прагне до щастя, яке не отримується спекуляцією, але практикою, якщо ми беремо до уваги спекулятивну частину, вона презентується масивною і (ясною). Його діалоги не проповідями-заохоченнями. Вони мають багато цитат, але завжди довкола одної лінійної схеми добре зрозумілої. Звичайно Сковорода роблячи філософію немає послуговатися вірою. Навпаки йому здавалося, що применшуючи Слово Боже роблячи його символічним: але є незаперечним те, що не відкидає Біблії зі всіма історичними фактами. Хотів відчепитися від релігійного авторитету, що обмежив би його спосіб настановляючи в аристотелізм.

викорінюючи надто (сухі) закінчення. За характером доктрина Сковороди є християнською, але церковний авторитет не сприйняв вчення через новизну, як вже сталося за період його навчання. Його дух, щоб виразитися назовні повинен бути вільним від будь-якого зовнішнього розміру, тому що вся його реальність походила з внутрішнього світу. Не є до кінця достовірним те, що Сковорода не чув проблеми народу. Його сатиричний дух проти багатих і владних людей його демонструють; можливо не мав акцентованих політичних ідеалів, бо не був здібним до того. "???? Формуючи в собі серце космополіта, для філософа це не є покарання, а навпаки не може робити менше, якщо хоче бути логічним: його принципи теоретико-етичні повинні бути корисними для всіх людей. Ця поведінка не протирічить національним почуттям і любові до свого народу. Твір Ерн є досить закінчений, є перший в своєму роді. Перша частина, що є більш важлива є посвячена життю Сковороди і друга частина доктрині. Розрізнення персони Сковороди обнадіює серйозність і наукова об'єктивність твору. Все те, що є добре у Сковороді походить від Логосу і те, що є погане з його козацького походження, натомість для українця це було великим достоїнством. Звичайно націоналістичні почуття осуджують аналіз вчення Сковороди. Незважаючи ні на що Ерн має деякі розділи сторінки яких дуже виразні і аналітичні, які несуть нове світло на цю фігуру дуже складну. Перш ніж представити фігуру нашого філософа Ерн дає характеристику російських мислителів загалом, тобто їхню оригінальність і їхній внутрішній світ. "Російська філософська думка не тільки має геніальних представників, вона спеціальна в своїй особливій тенденції є буттєво (екзистенціально) оригінальна." "Також, якщо в Росії є небагато і є нечисленні системи, проте майже всі російські мислителі трактують з рідкісною і ексклюзивною внутрішньою цілісністю". "Монолітна інтегрованість Сковороди була би у відповідності його життя до доктрини.

Одне є відблиском іншого. Сковорода не діяв, якщо не бачив чітко в розумі принципи його життя і не згоджувався на закінчення теоретичні, якщо ті не відповідали реальності і не допомагали його удосконаленню". З цим не може бути зрозумілим життя без філософії, ані його філософія не може бути правильно оцінена без детального вивчення його життя". Звичайно, ця вимога є (добре почута або часто почута) і необхідна, є задовільнена від дуже скрупульозною роботою з історичної точки зору зробленої Багалієм. Незважаючи на втрату (вартості) спочатку через своє походження, Сковорода є отримав найменування від Ерн "Розумний українець", ціль життя якого була вільна спроба пошуку правди і удосконалення. Допускає, що в центр своєї філософії Сковорода ставить завжди людину і в людині знаходить пізнання. Його філософія представляється оригінальною і персональною, навіть якщо бере дещо з філософії Отців. Ерн є супротивний щодо визначення Сковороди, як "Універсальної людини", і як "Актора і борця свого часу", але через антипатію його називає "Філософ від дивного життя". Дивлячись на доктрину Ерн називає Сковороду (оригінальний підтримував або захисник) експериментальної філософії. Ціле його життя є одним метафізичним експериментом і його філософія не є ніщо інше, як одне логічне запитання цього експерименту". Ерн представляє Сковороду через його "дивний спосіб життя", між бідними старими бродягами, без розуміння, що він був наставником не таким, як інші, але вищої культури, письменником, апостолом і завжди посвяченим навчання. Доречним є його зауваження, що неможливо прирівнювати Сковороду з Толстим. Цей, після експериментального життя, яке було переповнене помилками, втомлений іде на самоту, натомість Сковорода від молодечого поштовху його природи, не будучи рабиною світу, іде на самоту індивідуальну, залишаючись при цьому в світі, як апостол свого (вчення або доктрини). Культурна діяльність

Сковороди, каже Ерн, була здійснена у три способи: 1.Пишучи філософські, богословські і літературні твори. 2.Листи з моральним і релігійним вмістом направлені до друзів і знайомих. 3.Лекційне викладання і живі дискусії, особливо з народом. Внутрішня боротьба Сковороди дуже втихомирюється в останні роки його життя, коли здійснював досягнення цілі свого життя і філософії: миру, спокою, плідних відносин з власною ідентичністю і саме удосконалення. Сумцов в одному полемічному закінченні бореться з Ерном через його антиукраїнські настрої, повертаючи цим Сковороді титул і признання його, як філософа і наставника народу. За Сумцовим Сковорода у певний якийсь спосіб мав попередника щодо життя і доктрини, послідовником якого він являється."Звертаючись до української античності, каже він, можливо знайти для Сковороди великого попередника в особі відомого афонського монаха Івана Вишенського, котрий писав грандіозні листи в Україні до свого народу з ідеями філософськими і релігійними щодо життя... Загалом будучи демократично настроєним і маючи конкретне і сильне слово Сковорода є послідовником Вишенського. Сковорода є одним з його автентичних послідовників". Сумцов дуже добре демонструє залежність Сковороди від народної традиції і української релігійності у використанні символів і у способі складання поезій, форма і вміст яких були вже використані особливо в "Городі Радилівського". Всі ці форми і попередній український світ були знайомі Сковороді за час його навчання у Київській академії. Сумцов наблизив би Сковороду до раціоналістів. Також тут не потрібно іти далі, тому що сам Сковорода каже, що першим його джерелом є Біблія, потім антична і патристична філософія. Максим Ісповідник і Філон Олександрійський, через казки також класична традиція. Все було пережито і відновлено в українському народному дусі і особливо в дусі самого Сковороди. Перша генерація наступників Сковороди,

після його смерті є дуже фрагментарними і поверхневими, тому що не були знайомі з філософом і не знали повністю його творів, які ще не були опубліковані. Архієпископ Філарет найперший, що намагався найбільше висвітлити Сковороду оскільки мав деякі його твори, які неможливо знайти за наших днів. Для Філарета Сковорода був містиком. Єфименко каже, що Сковорода не був містиком, а радше раціоналістом, що мав пантеїстичну концепцію, як Спіноза. До якого наближається також і в етиці, але з особливою персональною оригінальністю. В інтерпретації Святого Письма Сковорода мав би бути єретиком, тому що в Письмі хотів би знайти пізнання себе, що привело б до Бога з наміром створити внутрішній зв'язок, майже формуючи єдину персону. Не є важко прослідкувати, що наполегливість Єфименко не є дуже важливою, невідомо де можна бачити цей монізм. Якщо в Господі весь всесвіт повинен би мати поширення Бога і бути з Його субстанції, натомість Сковорода підтверджує творення і цілковиту різницю між Богом і природою, тобто світом. Якщо монізм є у внутрішньому світі людини, Бог мав би бути одним моментом і одним творінням людського духу, натомість Він є підтримувачем цього духу і смерть людини є джерелом щастя до якого людина прагне. Також інтерпретація Святого Письма не повністю правильна, там є тільки особиста заувага підштовхнута в наданні символічного значення фактам Біблії. На другому місці Сковорода не відкидає історію Святого Письма і його походження від Бога, як слово натхненне. Тільки потрібно відзначити, що Сковорода дає велику важливість людині, здається все функціонує на її вдосконалення. Більш ніж всіх створінь, включаючи Бога, щодо внутрішнього світу, то можна звинуватити у відносності наскільки є пропорціоновано до інтелектуальної, оцінювальної і асимілюючої здібності людини. Щодо іншого та сама Єфименко підтверджує, що в своїх підсумках не є впевнена, тому що не має надійних джерел. Зеленогорський

першим широко представляє філософську проблему Сквороди після опрацювання численних його творів.

Для нього Скворода є філософ-мораліст і апостол свого народу "новий український Сократ". Особливо залежить від античної філософії (Платона і Аристотеля), від Біблії, від Отців церкви і від Філона Александрійського. Йому подобається римський стоїцизм, але інтерпретований у світлі повністю християнському. Крім того є неможливо говорити про залежність від західної культури, яка не була відома Сквороді, немає там і характеристик німецького містицизму XIX ст. Життєві проблеми були взяті, але особливо пережиті, аналізовані і систематизовані оригінальним духом Сквороди і викладені у персональній формі. "Скворода, каже Зеленогорський, так вирішив філософські проблеми, що також зараз, хто цікавиться розвитком філософської думки і майбутньою долею філософії, потрібно щоб зупинився і взяв до уваги його концепцію". Підтвердження Зеленогорського є до деякої міри односторонніми на скільки повинен би мати на увазі не тільки всі твори Сквороди, але також і його біографію і добре розрізняти проблеми, які є пов'язані між собою.

Ерна наближається до Сквороди, як до сектанта і в його представленні не є достатньо конкретним. Книга Ерна показує завжди більше пізнання Сквороди, яке є дане від Ерна не тільки як родоначальникові української філософської думки, але також і російської. Багалій показує, що Скворода не був насправді сектантом і не належав до подібних організацій. Професор Мірчук інтерпретує Сквороду, як філософа дуже негативно. Для нього Скворода є першим представником філософської думки і не є філософом у вузькому значенні, але мислителем повністю оригінальним, що імпровізовано постав з народу, зі своїм примітивним способом життя, що не знайдемо в інших європейських народах. Скворода представляв би свій час. Звичайно, кожен є сином свого часу, але Скворода

виводить свою доктрину з внутрішнього світу; звичайно, він був здібний до оцінювання реальності, бачити її в свій спосіб, і не роздумувати по-простому. Він не був продуктом свого часу, але скоріше актором і живим наставником культури і морального відновлення. Мірчук уподібнюючись до людей, які порівнювали Сковороду з Сократом, допускає велику подібність у тому, що база їхньої філософської системи є без системи. Сковорода не написав нічого, тому що не мав системи: "Його діалоги були продукцією моменту, стану душі не тільки філософа, але і його співрозмовників". Звичайно не можемо сказати з впевненістю чому Сократ не написав нічого і також не знаходимо серйозної мотивації, що він не написав нічого, тому що не мав досить чіткого знання про те, що мало би бути представленим. Щодо іншого, то не мали б ми Платона без Сократа. Учень засвоює дуже добре від наставника, асимілює і реконструює. Можливо допустити, що доктрина не була добре структурована і закінчена, але не є тим самим казати, що була без системи. Натомість може бути система не систематизована. Не є необхідним вважати за систему вирішення різних філософських проблем, як може здаватися у трактатах схоластики. Автор може здійснювати декілька разів і частково різні проблеми, повторюючи їх багато разів без того щоб був присутній зв'язок між різними творами. Ось так і стається зі Сковородою; він здійснив це через свої медитації і його система здається простою і грандіозною. Потрібно допустити, що система не є такою у поверхневій літературі, тому що здається обтяжливою і затяжною, причиною чого є цитати і також часом діалог. Сковорода має чітко визначене закінчення; в кожному окремо взятому творі. Мені не здається, що тут важко побачити схему і точне викладення. Такий самий поділ і розподіл на частини нам каже, що там є певний порядок. Щодо форми, то Сковорода повинен був адаптуватися до своєї публіки, також до умов у яких перебував. С неможливим відкидати те, що людина

надзвичайно розважлива, таким як був Сковорода не мала б однієї координованої доктрини; його форма є оригінальною, навіть якщо вона є на лінії з Платоном. Мотивації, які представляє Мірчук, щоб сказати, що Сковорода є тільки наставником, а не філософом є неважливими, навпаки деякі з них можуть бути гідністю професійного філософа. Допустимо, що маючи форми вузько філософської у сенсі коректному: у цій своїй формі є оригінальним. Є присутнім розрізнення між філософією і практикою у Сковороди, але він не зупиняється над тим, що є шкідливим, тому що філософія має бути однією спекуляцією, яка допомагає удосконалюватися людині. Навчати всіх не є "ні" філософа; є достоїнством вміти адаптуватися до всіх і навчати правди без різниці. Потім Мірчук допускає, що Сковорода нагадає Сократа своїм моральним напрямком і своїм життям. Натомість спочатку він ставив цей напрямок у "щось більш глибоке", тобто те що було без системи. Ці два підходи не можна розділяти: один підхід відображає інший. Якщо було без системи, як міг отримати етичне закінчення, лінійний вирок у житті? Також, якщо допустимо, що Сократ не знав ніякої системи перед ним опрацьованої, тому що тоді ще не було. Сковорода натомість будучи ознайомленим з багатьма системами компетентно не наслідував ніякої. Знав дуже добре класичні і схоластичні терміни, але не бажає їх використовувати. Сентименти свободи і автономії були дуже сильними у Сковороди. Не можемо підтримувати проф. Мірчука у твердженні, що Сковорода був "філософом без системи, тому що не залишив нам ніякої системи і не вказав нам нові методи наукової праці". Насправді Сковорода має свою систему і свій метод, як було представлено у цій праці. Не можна звинуватити його в еkleктиці з моменту, коли всі можуть бачити виключну оригінальність. Тому що не маючи якоїсь системи і його філософія була б тільки поясненням, теоретичною інтерпретацією його життя, не можемо наблизитися до оцінювання його за допомогою тих самих

критичних методів, тобто представляючи оригінальність його думки і в той самий час вплив на нього зарубіжних авторів". Як може здаватися від представлення інтерпретації і теоретичного пояснення життя є повністю органічною і вичерпною: цього є достатньо, щоб бути філософською. С вірним те. що до сьогодні вчені зупинялися над оригінальністю і над залежністю від інших авторів і нечисленні спробували організувати свою доктрину. Підтвердженням оригінальності вимагає також певний зміст по-різному схвалений, пережитий і презентований. Підтвердження Мірчука. "Сковорода не є насправді філософом думки Західної Європи, Сковорода для мене перш за все є "живим типом", у котрому центральною точкою перехрещуються всі попередні і теперішні філософські напрямки, але також є окресленими впевнені думки щодо прийдешнього, цей тип, в якому є кристалізовані і можливо також ідеалізовані всі напрямки українського народу". Якщо Сковорода є "живим типом", і якщо в ньому є гармонізовані різні напрямки, Сковорода отже не є еkleктиком; і якщо в ньому ці напрямки і обриси ідеалізовані щодо прийдешнього часу українського народу, чого іншого можна хотіти, щоб бути філософом? Що всупереч проф. Мірчуку пробує дати основні пункти філософської концепції світу Сковороди. "Випереджуючи у казанні, що його філософія не є серед тих творів бідних за змістом, що є зауважливим для нас, цілком випадково прийшли і випадково залишилися. Якщо хочемо знайти Сковороду, як філософа не знайдемо ніколи в його творах". Мірчук намагається систематизувати; мав впорядковану якусь ідею і твори не є бідними за змістом. Кожен з яких має своє закінчення, зі зв'язаним представленням. Також якщо діалоговано і фрагментами цитовано. Там немає нічого поганого, якщо вони написані випадково, вони обдумані у певному порядку систематизованих ідей. Не залишилися випадковими, тому що весь народ був знайомий з ними і з

гордістю їх зберігав. На думку Мірчука було б неможливим знайти у творах Сковороду як філософа, тому що творів є небагато неоригінальні за формою: "тому не може бути філософом у повному значенні цього слова". Натомість творів є 17 і здається, що цього є більш ніж достатньо. Як може бути неоригінальним, якщо всі, включаючи Мірчука говорять про оригінальність? Допустимо, що думки є в різних діалогах, але відкидаємо, що там немає хоча б мінімум порядку; досить побачити схему кожного діалогу. Видаляючи діалог і цитати звичайно критик бачить всю систему: якщо це видно, значить було це у думці автора. Є вірним те, що "філософією Сковороди є його життя, і є його особа". Досягнуте закінчення має попередню теорію методу для досягнення. Не всі філософські принципи Сковорода сприймає на віру. Потрібно розрізняти і розуміти, що є для Сковороди віра; не завжди згода щодо влади іншого, але часто тверде переконання. Щоб бути філософом не необхідним продовжувати "тоге деотеїгісо". ні зі справжніми особистими аргументами і схоластично зв'язаному логічному демонструванню. Форма може бути різною: сучасна філософія це нам показує. Було уникнуто форму щодо наміру і була надана перевага тій. більш пристосованій для публіки його часу і прийдешнього. Мірчук претендує, що у Сковороді є процес психологічно - пізнавальний, як той ідеалістичний. Натомість філософія для Сковороди не є порожньою і некорисною логічною діалектикою. Його психологія є розвиненою, але не в чистій логіці, натомість є логікою здорового глузду, "логіка цінності". Внутрішній світ Сковороди не є холодним дзеркалом, котре відбиває, але є джерелом сонячного світла, що освітлює і розігриває, даючи життя і удосконалення. Не є однією логікою закритою, але живою, відкритою до себе і до світу. Погоджуємося повністю у припущенні, що для Сковороди людина є ключем для закінчення всіх проблем, для відповіді на всі знаки запитання щодо буття.

Мірчук підтверджує: "Представивши коротко і систематично головні пункти бачення світу для Сковороди, бажаю повернутися до нашої фундаментальної тези, тобто Сковорода є філософом без системи". Але, якщо зробив синтез, означає, що Сковорода мав систему: там є суперечність у термінах. "Насправді в історії людства капітаном універсальних геніїв, що за своєю поширеністю і глибиною їхніх думок дають можливість групуватися навколо власної персони до мультиформних груп і напрямків, але Сковорода не був таким універсалістом". Потрібно допустити, що Сковорода немає послідовників відразу. Мотиви можуть бути повністю чужими для його доктрини, перш за все він не мав постійно одного шкільного методу, у якому зміг би вичерпно консолідувати свою думку: єдиним учнем був Ковалінський. Згоджуватися з доктриною, означає згоджуватися з обов'язком її практикування згідно з прикладом наставника: багато хто наслідують одну доктрину знаючи її помилковою і не погоджуються з іншою правдивою і вірною. Щоб впроваджувати її на практиці з обов'язком відректися від багатьох звичок і накопичених інтересів. Цей елемент є дуже важливим також у філософській сфері. Небагато є героїв серед людей, що знають з відвертістю в житті наслідувати власні переконання і змінювати їх, якщо вони помилкові, спрямовуючи на них також життя. Мірчук хотів би підтримувати те, що є багато інтерпретацій, тому що Сковорода є "без системи". Всі ті, які написали щодо Сковороди завжди були односторонніми і фрагментарними. Численні можуть бути частково виправданими оскільки не мали критичного видання всієї збірки творів Сковороди, але ніхто її не трактував глибоко і вичерпно. Великі заслуги має Багалій, котрий відділив великою критичною компетентністю попередню біографію до 1928р. Він перелічує його твори, котрі освітлюють час і життя культурне, політичне, економічне і соціальне у котрому жив

наш філософ. Він у своїй роботі представляє самотні твори і робить спробу систематизувати об'єктивно і серйозно думку Сковороди. Навіть, якщо там бракує натхненного мотиву, тобто внутрішності, а отже єдності. Багалій має велику похвалу, через те, що піклувався першим виданням творів Сковороди у двох томах. Між всіма вченими, котрі досліджували Сковороду першість належить Дмитрію Чижевському. Професор Багалій є критичним істориком, натомість Чижевський є представник доктрини з досить непоганим вступом, щодо джерел і щодо преревереної залежності Сковороди від попередньої філософії і літератури. Як можемо бачити з біографії, Чижевський має численні дослідження і статті на різних мовах про Сковороду, що у більшій частині повторюються. Найбільш важливий твір, котрий підсумовує всі попередні є "Філософія Гр.. Сковороди" 1934р. Вона є ексклюзивно присвячена на представлення доктрини джерел поодиноких проблем. Це представлення є добросовісним і вичерпним; але представлені проблеми є самотійними, вони є розділені між собою навіть до підрозділів. Не спостерігається єдність і надхненна душа всієї системи. Через що, Чижевський вважає Сковороду як філософа, але не як впорядкованого щонайменше у своїх ідеях. Багатство джерел можливих і уявних в історії попередньої філософії проявляє Сковороду, майже як одного еkleктика, також і з новим обличчям. Чижевський підтверджує аж занадто залежність Сковороди від німецької містики, натомість там немає достатній документів щоб продемонструвати це. Чижевський має один розділ щодо містики Сковороди, але до одного конкретного моменту підтверджує, що подібна містика не знаходиться в нашого філософа, що тільки до неї був спрямований... "Через що потрібно допустити, що Сковорода одного разу був надхнений від читання містичної літератури, але створив свою думку незалежно, використовуючи тільки матеріал своєї пам'яті. інтерпретуючи в душі своїх ідей Святе

Письмо і спираючись на особистий духовний досвід. Отже, більш від містики краще говорити про його внутрішню глибину, про досвід, котрий людина відчуває коли може досягнути власний рівень вдосконалення, котрий приносить щастя і вдоволення майже містичне. Сковорода є в плані повністю натуральний, незважаючи на його форму поважну у експресивну. Наприкінці нашого дослідження є необхідним дати кваліфікацію Сковороді, одній фігурі дуже складній. Перш за все він не наслідує жодну філософську течію, навіть, якщо і є сином свого часу і античності. Він має увагу на всіх і на все, але є автономним. Його думка є плодом його культури інтелектуальної і його життя під керуванням персональної природи. Був оригінальним в житті, таким же і у доктрині. Розв'язує проблеми життя теоретично і дає практичний приклад, аж до героїзму. Був наставником і апостолом свого народу і філософом людства через свою концепцію космополіта. Натхнення своєї доктрини, що особливо бере з Християнства, Патристики і античної філософії, пережиті всі його акцентованим персоналізмом. Мінімальним є вплив Західної культури і німецького містицизму XIX ст. Як може підсумовуватися з його доктрини і з його життя, може бути визначений, як духівник християнсько-натуральний. В ньому здається підтверджуються фундаментальні характеристики спиритуалізму. Перш за все вважає матерію, як шкідливий елемент. Світ комплексно вважається знеціненим щоб дати місце і цінність духові. Внутрішній метод "пізнай себе самого" є завжди залежністю будь-якого знання глибшої оцінки. В людині переважають всі сили духовні: інтелект, сила волі і серце зі знеціненням тіла, зменшуючи до незамінного інструменту. У знанні і у моральному житті є присутність втручання Вищої Причини; Бога-просвітителя і випереджувача, залишаючись при цьому трансцендентним і відрізненим від людини і від світу. Людина і все її життя є в інтегральній концепції: інтелект, сила волі, розум і серце,

теорія і практика є нероздільними, тому людина може бути щасливою. Розділення дає як результат хаос і віддаляє людину від Бога, до котрого має прямувати, як до єдиного джерела щастя. Духовність Сковороди є відповідною до християнського вчення. Християнство в теорії і в практиці надає першество духові. Матерія і дух не є в не зменшуваному дуалізмі, тому що матерія не є абсолютне зло, але нагодою для зла. Те, що має вартість і що повернеться до свого початку є дух. За Християнським вченням є також вимога діяння Божественної сили у діяльності людини, без заперечення діяльності людської персони. Особливо інтегральність життя є бажаним закінченням євангельського вчення.

Сковорода має заслуги у тому, що зауважив такий важливий елемент Патристики і відкрив його в ментальності слов'янських народів, асимілював і навчав, як беззаперечною норму, необхідну для вирішення і задоволення людського життя. Єдність духу і матерії, теорії і практики є базовим елементом щоб змогти зрозуміти всі різносторонні аспекти слов'янського народу загалом. Все ж таки цей християнський спіритуалізм не є повністю відповідним щодо доктрини Церкви: він є натуральним. Терміни християнський і натуральний розуміються нормально але протилежними між собою. Під терміном "християнський" мається на увазі паранормальність, протилежне "натуральному". Незважаючи на це паранормальне не виключає натуральне, навпаки його інтегрує і піднімає даючи йому нову божественну цінність. Християнський спіритуалізм Сковороди, котрий повинен би бути паранормальним є приниженим до рівня натурального. Сковорода не говорить ніколи про паранормальність і благодать; не відкидає її, радше підтверджує прийняття всієї доктрини християнства інтегральної і історичної. Його позиція не заперечливою, тому що будувати філософію, а не богослов'я. Входить у сферу Об'явлення беручи тільки символічне пояснення

божественних ідей у всесвіті, щоб бути провідником на шляху людини до щастя. Паранормальний елемент не є відкинутий, але взятий у філософію, як елемент натуральний, тобто розум, без впадання у раціоналізм. Наш філософ як жив, так і навчав і як навчав, так і жив. Більше ніж громадянин світу, він не був переможцем, котрий співає гімн про перемогу над світом. "Світ ловив мене, та не впіймав". Перемога духу, супроводжуваний природою і просвітлений Богом, у світі є гарантія справжнього щастя Сковороди, людини і філософа...

Список використаних джерел та літератури:

1. В. Маслович. Щодо байок і авторів байок різних народів. - Харків, 1916. - С. 118-119.
2. Г. Сковорода, український філософ. Український вісник. К., 1817. - №17. Квітень. - С. 108-151.
3. В. Снегірьов, Український філософ Г. С. Сковорода. - Одеса. Вересень, 1823. - №16. - С. 96-106.
4. Ізмаїл Срезневський, Утренняя звезда. Харков, 1834. - Книга I. С. 67-92.
5. Г. С. Сковорода. Телескоп. 1835. XXVI. - №5. - С. 1-42. - №8. - С. 151-178.
6. Данілевський, Українська Старина. - Киев, 1866, - Т. IX. - С. 103-150
8. Ефименко. Філософ народжений з народу. Неделя, 1894. - №1. - С. 1-30
9. Житецький, Енеїда Котляревського і її старе видання. Киевская Старина, 1899 ноябрь. - С. 136-152.
10. Ерн. Григорій Савич Сковорода, Життя і доктрина, Москва 1912. - С. 45-48.
11. Д. І. Багапій Г. С. Сковорода, Український філософ Пілігрим-Харків 1926. - С. 35-37.
12. Ф. А. Зеленогорський Спогади про Г. Сковороду. Записки Харківського університету. - Харків, 1895-1896. - Книга IV. - В збірнику Харківського Іст.- Філ. - Т. VIII. - С. 41-51.
13. М. Ф. Сумцов. Сковорода і Ерн у "Літературний науковий вісник". - К., 1918. - С. 41-49.
14. Петров Н. І. Філософ без системи. - Київ. Акк. 1902, грудень. - С. 588-618
15. Мірчук Й. Гр. С. Сковорода. Спостереження над історією і культурою України. - Прага, 1925.

Наукове видання

Михайло Пришляк
Оцінювання Сковороди

**За редакцією та вступною статтею
доктора історичних наук, професора,
академіка, завідувача Відділення
«Християнська Історія», завідувача
Кафедрою Українознавства, директора
Інституту Східної Європи Університету
«Львівський Ставропігон» В.С.Ідзьо**

Подано до друку 12.10.15 р.

Підписано до друку 17.10.15 р.

Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний.

Умовн.друк.арк.10,25

Зам.56. Тираж 300 екз.

**Львів,
Видавництво Університету «Львівський
Ставропігон»,
2015р.**

**Професор Віктор Ідзьо та професор Михайло Пришляк
під час співпраці на Кафедрі Українознавства
Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон»**